

МОСКАЛЬ

Наталія Володимирівна
moskalnw@gmail.com

УДК 657.631.6

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА

METHODICAL APPROACHES TO AN ASSESSMENT THE LEVEL OF ECONOMIC SECURITY IN ACCOUNTING AND ANALYTICAL SYSTEM OF THE ENTERPRISE

к.е.н., доцент, Львівський
національний університет
імені Івана Франка

MOSKAL Nataliia Volodymyrivna – PhD in Economics, Associate Professor, Lviv National University after Ivan Franko

У статті розглянуто теоретичні та практичні аспекти оцінки економічної безпеки підприємства. Методичні підходи до оцінки повинні враховувати її періодичність. Для щотижневого моніторингу запропоновано концепцію контролю платоспроможності, для щомісячного – оцінку показників фінансового стану. Річний контроль запропоновано доповнити нефінансовою інформацією, яка характеризує прогнози та перспективи розвитку підприємства. Результати моніторингу застосовують для визначення рівня економічної безпеки, контролю за змінами та створення умов для його підвищення.

* * *

В статье рассмотрены теоретические и практические аспекты оценки экономической безопасности предприятия. Методические подходы к оценке должны учитывать ее периодичность. Для еженедельного мониторинга предложена концепция контроля платежеспособности, для ежемесячного - оценка показателей финансового состояния. Годовой контроль предложено дополнить информацией, которая описывает прогнозы и перспективы развития предприятия. Результаты мониторинга применяют для определения уровня экономической безопасности, контроля за изменениями и создания условий для его повышения.

* * *

Introduction. The scientific article studied the theoretical aspects of the assessment of economic security of enterprise. The level of economic security is an important indicator of the financial situation, stability, prospects of the company for its owners, staff and investors.

Purpose. The purpose of the article is to offer methodological approaches to assessing the level of economic security in the accounting and analytical system of the enterprise, which would be appropriate for application in the practical environment.

Results. Methodological approaches to assessing the level of economic security should take into account the frequency of evaluation. Score should be done every week, every month and every year. For the weekly monitoring, the concept of solvency control is proposed. The essence of this concept is to record expected revenue and cash outflows, check timeliness of payments, and determine the need for cash. In our opinion, monthly monitoring can be carried out according to financial indicators. The meaning of indicators should be compared with the limit values and criteria for assessing economic security. Annual control should include absolute and relative indicators as well as non-financial information that details the state and results of activities, plans, forecasts and prospects of the entity's development. The annual assessment should examine the impact of the results of economic activity, receivables, payables, assets structure on the level of economic security of the enterprise. In order to assess economic security, it is necessary to take into account planned measures to improve the financial situation, ways of ensuring stable solvency and timeliness of settlements with creditors, and the possibility of attracting external investments. They can be represented by the managerial staff of the entity in the form of plans and programs, schedules of settlements with creditors, investment attraction projects. The evaluation and forecasting of the results of such measures is difficult, as it involves an analysis of future events and circumstances, however, it may be objective enough, provided that the appropriate methodology is used competently.

Conclusion. Business entities are used an assessment of economic security to determine the level of economic security, to monitor its changes and create conditions for its improvement.

Ключові слова: економічна безпека, оцінка економічної безпеки, критерії оцінки економічної безпеки підприємства

Ключевые слова: экономическая безопасность, оценка экономической безопасности, критерии оценки экономической безопасности предприятия

Keywords: economic security, assessment of economic security, criteria for evaluation of economic security of enterprise

ВСТУП

Підхід до оцінки фінансового стану суб'єкта господарювання та перспектив його зміни за показником

рівня економічної безпеки, на нашу думку, є доречнішим ніж оцінювати імовірність банкрутства. Обидві оцінки стосуються майбутнього та базуються на фінансових

показників, економічна безпека і ризик банкрутства є крайніми значеннями однієї шкали оцінки фінансового стану.

Показник рівня економічної безпеки є важливим перш за все для власників та керівництва підприємства, оскільки він характеризує ефективність та стабільність діяльності. Важливий він і для інвесторів, кредиторів, клієнтів та працівників. Проте цей показник базується на конфіденційних даних бухгалтерського обліку і може бути недоступним зацікавленим особам.

Економічна безпека підприємства – це стан захищеності підприємства, який забезпечує незалежність, стабільність, стійкість, здатність до розвитку та спроможність запобігати і підтримувати вплив зовнішніх і внутрішніх загроз в певних межах [1, с. 37].

Різноманітні аспекти оцінки економічної безпеки підприємства широко представлені у наукових працях таких авторів: Л. Абалкін, Д. Буркальцева, З. Варналій, О. Васильєв, Т. Васильців, В. Геєць, Б. Гунський, З. Живко, М. Зубко, К. Іванілов, Н. Карачина, І. Керницький, Г. Козаченко, Т. Кузенко, І. Кульчицький, Ю. Лисенко, О. Ляшенко, С. Міщенко, О. Мороз, О. Новікова, В. Оргинський, Т. Пожуєва, Р. Покотиленко, С. Реверчук, А. Руденський, О. Саєнко, Т. Соколенко, А. Шиян. Зокрема, у монографії О. Мороз, Н. Карачиної, А. Шиян детально описано концепцію економічної безпеки сучасного підприємства, подано авторську методику її оцінки [1]. У монографії за редакцією Т. Васильціва економічну безпеку розглянуто як систему, подано структурно-функціональні характеристики цієї системи, підходи до моделювання та оптимізації [2].

У наукових джерелах запропоновано різні методичні підходи до оцінки економічної безпеки підприємства. Найпоширенішим науковим підходом є індикаторний, його суть полягає у розрахунку певного набору показників економічної безпеки та зіставленні їх фактичних значень з індикаторами. Суть ресурсно-функціонального підходу, зводиться до визначення рівня економічної безпеки підприємства на основі оцінки ступеня використання ресурсів підприємства за спеціальними критеріями [3, с. 277–278].

Завдання визначення рівня економічної безпеки найчастіше постає перед обліково-аналітичною системою підприємства, оскільки ця система зосереджує у собі усю кількісну та якісну інформацію, що характеризує стан і результати діяльності суб'єкта господарювання.

Методика оцінки рівня економічної безпеки, на нашу думку, повинна включати декілька напрямів, бути придатною для застосування суб'єктами господарювання та зрозумілою для спеціалістів-практиків з бухгалтерського обліку, контролю та управління.

МЕТА РОБОТИ – запропонувати методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки в обліково-аналітичній системі підприємства, які були б доречними для застосування у практичному середовищі.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Пропозиції автора мають в основі моніторинг основних результатів попередніх наукових досліджень, методику економічного аналізу, бухгалтерського обліку, контролю.

РЕЗУЛЬТАТИ

Оцінка рівня економічної безпеки підприємства, на нашу думку, повинна здійснюватися з періодичністю щотижня, щомісяця, та за підсумками року. Щотижневий моніторинг повинен включати визначення найважливіших показників, бути простим та базуватися на даних оперативного обліку. Найпростішим індикатором економічної безпеки є платоспроможність. Стійка платоспроможність, не зважаючи на прибутковість і рентабельність, забезпечує своєчасні розрахунки з кредиторами, бюджетом та працівниками, тоді як порушення термінів розрахунків навіть за високої рентабельності знижує довіру контрагентів та призводить до фінансових санкцій. Контроль платоспроможності, на нашу думку, повинен мати постійний характер. Його можна забезпечити, наприклад, за допомогою плану надходжень та видатків грошових коштів за днями, у який вписувати кожне нове зобов'язання до сплати чи дебіторську заборгованість до отримання, вказувати надходження та виплати коштів. Ведення такого оперативного плану-звіту дасть змогу прогнозувати потребу у грошових коштах та виявляти порушення термінів розрахунків уже наступного дня після такого порушення, і забезпечить оперативне життя відповідних заходів.

Для моніторингу економічної безпеки підприємства можна застосовувати фінансові коефіцієнти, кількісні та якісні показники. Наступним рівнем оцінки, на нашу думку, може бути щомісячний аналіз фінансового стану. Вважаємо за необхідне виділити такі критерії класифікації рівня економічної безпеки:

1. Поточна ліквідність балансу. Граничне значення коефіцієнта поточної ліквідності є питанням професійного судження фахівця. Для оцінки пропонуємо диференціювати значення коефіцієнта поточної ліквідності (КПЛ): $0 \leq \text{КПЛ} \leq 0,2$ (I); $0,2 < \text{КПЛ} \leq 0,5$ (II); $0,5 < \text{КПЛ} \leq 0,8$ (III). Запропонована диференціація базується на таких міркуваннях: коефіцієнт поточної ліквідності є суттєво низьким, якщо його значення (0,2) у чотири рази менше за граничне (0,8); значення коефіцієнта поточної ліквідності є низьким, якщо воно менше за 0,5, оскільки в такому випадку оборотні активи покривають поточні зобов'язання менше ніж на половину.

2. Частка власного капіталу (ЧВК) у структурі пасивів. За рахунок власного капіталу загальна вартість активів перевищує вартість поточних зобов'язань. Пропонуємо диференціювати даний показник наступним чином:

$$\text{ЧВК} < 0 \text{ (I); } 0 \leq \text{ЧВК} \leq 0,25 \text{ (II); } \text{ЧВК} > 0,25 \text{ (III).}$$

Запропонована диференціація базується на таких міркуваннях: величина власного капіталу може мати додатне або від'ємне значення, якщо частка власного капіталу у структурі пасивів більша за 25 %, на нашу думку, це позитивно впливає на економічну безпеку.

3. Частка необоротних активів (ЧНА) у структурі активів. Пропонуємо диференціювати значення цього показника таким чином:

$$0 \leq \text{ЧНА} \leq 0,25 \text{ (I); } 0,25 < \text{ЧНА} \leq 0,5 \text{ (II); } \text{ЧНА} > 0,5 \text{ (III).}$$

Значна частка необоротних активів ($> 0,5$) може свідчити про скорочення обсягів діяльності. Незначна частка необоротних активів ($\leq 0,25$) може означати

використання орендованих основних засобів, проте, якщо оборотних активів недостатньо для своєчасного погашення зобов'язань, таке значення негативно вплине на економічну безпеку.

4. Чистий прибуток (збиток) від господарської діяльності (ЧПЗ). Пропонуємо диференціювати даний показник наступним чином:

$$\text{ЧПЗ} < 0 \text{ (I); } \text{ЧПЗ} > 0 \text{ (II).}$$

Відповідно до загальної оцінки значень розглянутих критеріїв, запропоновано виділити 4 категорії економічної безпеки підприємства. Щоб охарактеризувати кожну категорію використано умовні позначення значень критеріїв – I, II та III.

Категорія 1 – високий рівень економічної безпеки, – характерна для підприємств, у таких випадках:

КПЛ – I, II, або III, ЧВК – III, ЧНА – II або III, ЧПЗ – I або II;

КПЛ III, ЧВК – II, ЧНА – I або II, ЧПЗ – II.

Категорія 2 – середній рівень економічної безпеки, – характерна для підприємств, у таких випадках:

КПЛ – II, ЧВК – II, ЧНА – III, ЧПЗ – II;

КПЛ – II, ЧВК – II, ЧНА – I або II, ЧПЗ – I.

Категорія 3 – низький рівень економічної безпеки, – характерна для підприємств, у такому випадку:

КПЛ – I, ЧВК – II, ЧНА – II або III, ЧПЗ – I.

Категорія 4 – дуже низький рівень економічної безпеки, загроза припинення діяльності та банкрутства, – характерна для підприємств, у таких випадках:

КПЛ – II, ЧВК – I, ЧНА – I або II, ЧПЗ – I;

КПЛ – I, ЧВК – I, ЧНА – III, ЧПЗ – I.

Запропоновані критерії та граничні значення варто коригувати відповідно до особливостей сфери діяльності суб'єкта господарювання. Довготривалий щомісячний моніторинг запропонованих показників покращить якість інтерпретації його результатів.

Експертна оцінка рівня економічної безпеки підприємства може здійснюватися за підсумками результатів діяльності за рік. Окрім фінансових коефіцієнтів, на нашу думку, вона може включати тестування рівня економічної безпеки за допомогою переліку питань, згрупованих у вигляді анкети за напрямками дослідження. До загальних питань пропонуємо включити такі:

Як керівництво оцінює фінансовий стан?

Яким був фінансовий результат від господарської діяльності за минулий рік, попередні періоди?

Які тенденції зміни ліквідності балансу?

Чи існує не сплачена своєчасно заборгованість? Який її розмір?

Чи існує загроза припинення діяльності?

Додатнім чи від'ємним є значенням чистих активів?

Чи є на підприємстві значна сума кредиторської заборгованості, термін сплати якої наближається, проте нема реальних можливостей для сплати цієї заборгованості?

Чи були факти необґрунтованого залучення короткотермінових позик для фінансування довготермінових заходів, придбання необоротних активів?

Чи відрізняються значення основних коефіцієнтів аналізу фінансового стану від нормативних значень?

Чи здатне підприємство здійснювати інвестиції у свій розвиток, впроваджувати необхідні інновації?

Пропонуємо виділити п'ять основних об'єктів, що

визначають рівень економічної безпеки та потребують оцінки: господарська діяльність, дебіторська заборгованість, кредиторська заборгованість, активи, прогнози управлінського персоналу.

Результати господарської діяльності можуть характеризуватися такими ознаками низького рівня економічної безпеки: скорочення обсягу доходу; порушення ритмічності виконання плану надходження доходів; низька оборотність продукції, товарів; накопичення надлишкових запасів; зростання витрат на утримання основних засобів; низька ефективність витрат на маркетингові заходи; не відповідність рівня доходів та витрат; отримання збитків внаслідок низького рівня націнок; погіршення фінансового стану внаслідок отримання збитків протягом декількох послідовних періодів.

Дебіторська заборгованість може характеризуватися такими ознаками низького рівня економічної безпеки: низька ефективність кредитної політики; порушення дебіторами термінів розрахунків; наявність значної суми невинуватих дебіторської заборгованості; відсутність, низька ефективність претензійно-позовної роботи; здійснення невинуватих операцій; зростання частки дебіторської заборгованості; зниження ліквідності та платоспроможності внаслідок зростання розміру дебіторської заборгованості.

Кредиторська заборгованість може характеризуватися такими ознаками низького рівня економічної безпеки: низька ефективність контролю за розрахунками; порушення термінів розрахунків з кредиторами; здійснення невинуватих операцій; зниження ліквідності та платоспроможності внаслідок зростання розміру кредиторської заборгованості.

Активи можуть характеризуватися такими ознаками низького рівня економічної безпеки: дисбаланс у структурі матеріальних активів; наявність необоротних активів, що не використовуються; низька ефективність використання оборотних активів; наявність невикористаних резервів підвищення ліквідності.

Для оцінки економічної безпеки необхідно враховувати заплановані заходи покращення фінансового стану, способи забезпечення стійкої платоспроможності та своєчасності розрахунків з кредиторами, можливості залучення зовнішніх інвестицій, які можуть бути представлені управлінським персоналом суб'єкта господарювання у вигляді планів та програм, графіків розрахунків з кредиторами, проєктів залучення інвестицій. Оцінка та прогнозування результатів запровадження таких заходів є складною, оскільки передбачає аналіз майбутніх подій та обставин, проте, може бути достатньо об'єктивною за умови компетентного застосування відповідної методики.

ВИСНОВКИ

Оцінка рівня економічної безпеки підприємства є одним з важливих завдань його обліково-аналітичної системи. Рівень економічної безпеки характеризує здатність суб'єкта господарювання до нормального функціонування, досягнення бажаних цілей, розвитку та подолання негативних зовнішніх та внутрішніх впливів. Методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки, на нашу думку, повинні враховувати періодичність оцінки. Для щотижневого моніторингу запропо-

новано концепцію контролю платоспроможності. Щомісячний контроль, на нашу думку, може здійснюватись за показниками фінансового стану і критеріями оцінки економічної безпеки. А річний контроль має охоплювати окрім абсолютних та відносних фінансових показників не фінансову інформацію, яка детально характеризує стан і результати діяльності, плани, прогнози та перспективи розвитку суб'єкта господарювання.

Список використаних джерел

1. Мороз О.В., Карачина Н.П., Шиян А.А. Концепція економічної безпеки сучасного підприємства: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2010. 259 с.
2. Васильців Т.Г., Волошин В.І., Бойкевич О.Р., Каркавчук В.В. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія. Львів, 2012.

386 с.

3. Прус Н.В. Методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємства. Вчені записки Університету «КРОК». Київ, 2013. Випуск 34. С. 276–283.

References

1. Moroz O.V., Karachyna N.P., Shyian A.A. *Concept of Economic Security of a Modern Enterprise: monograph*. Vinnitsa: VNTU, 2010. 259 p. (in Ukrainian).
2. Vasylytsiv T.H., Voloshyn V.I., Boikevych O.R., Karkavchuk V.V. *Financial and Economic Security of Ukrainian Enterprises: Strategy and Mechanisms of Support: monograph*. Lviv, 2012. 386 p. (in Ukrainian).
3. Prus N.V. *Methodological Approaches to the Estimation of the Level of Economic Security of the Enterprise. Scientific notes of the University "KROK"*. Kyiv, 2013. Issue 34. pp. 276–283. (in Ukrainian).